

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ЖИДАН ОРЕСТ СТЕПАНОВИЧ

УДК 349.6 (477)

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ БОЛІТ В УКРАЇНІ

12.00.06 «Земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсне право»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Державному вищому навчальному закладі «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Кобецька Надія Романівна,
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»,
завідувач кафедри трудового, екологічного
та аграрного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Харитонова Тетяна Євгенівна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри аграрного, земельного
та екологічного права

кандидат юридичних наук, доцент
Дейнега Марина Андріївна,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
доцент кафедри аграрного, земельного
та екологічного права імені академіка В. З. Янчука

Захист відбудеться «22» квітня 2019 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.004.16 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навчальний корпус № 3, кімната 301

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розіслано «21» березня 2019 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. О. Панькова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Особливу цінність для функціонування екосистем та біосферних процесів мають болота й болотні ландшафти. Основними функціями боліт є регулювання і підтримання сприятливого гідрологічного режиму водних об'єктів, забезпечення збереження водних ресурсів за рахунок накопичення запасів прісної води, водного живлення річок і озер тощо. Болота є місцем існування й зростання рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів диких тварин і дикорослих рослин. Господарська цінність боліт пов'язана, насамперед, з наявністю одного з цінних видів корисних копалин – торфу, діяльність з розроблення якого регламентується надровим законодавством. З точки зору сільськогосподарського значення, яке, більшою мірою, привело до скорочення площ боліт, вони, після відповідних меліоративних заходів, поповнюють категорію земель сільськогосподарського призначення та інтенсивно використовуються для потреб землеробства. Використання боліт можливе і в системі видів водокористування, які регламентуються водним законодавством.

Сьогодні болота зазнають значного негативного антропогенного впливу, наслідками якого є: комплексна трансформація природної ландшафтної структури, втрата енергетичного потенціалу, гумусу та поживних речовин; зміна гідрологічного режиму, що призводить до забруднення і погіршення якості вод; зникнення традиційних видів флори і фауни; зростання ризику виникнення пожеж на переосушених ділянках. Негативні процеси відбуваються не лише безпосередньо на території боліт, але й на прилеглих до них озерах і річках та приводять до порушення екологічної рівноваги. Це все вимагає правового закріплення та належної реалізації вимог, правил, заборон та зобов'язань щодо забезпечення охорони і збереження боліт в Україні. Водночас, у законодавстві України відсутнє спеціальне комплексне нормативно-правове регулювання різноманітних суспільних відносин в галузі охорони і раціонального (сталого) використання боліт. Саме тому, болота вимагають чіткого закріплення їх правового режиму, порядку використання і охорони, що, своєю чергою, має базуватися на системних комплексних теоретичних дослідженнях особливостей, правової суті та змісту правового режиму боліт як самостійного об'єкта еколого-правового регулювання. Вищенаведені аргументи визначають вибір теми даної дисертації.

Науково-теоретичний аналіз боліт став предметом для досліджень науковців різних галузей знань. Дослідження боліт як елементів природних екосистем, їх значення та особливості поширення території України, оцінка стану болотних комплексів, негативних антропогенних впливів на болотні ландшафти проводять представники біологічної, географічної, економічної, сільськогосподарської науки: О. В. Ільїна, В. Г. Клименко, В. В. Коніщук, Б. О. Сидорук, І. І. Слюсар та ін. Такі дослідження, безумовно, важливі й для правового аналізу, оскільки дають можливість з'ясувати природу даного об'єкта. Теоретичним підґрунтям дисертації стали наукові праці таких українських вчених у галузі екологічного та земельного права як

В. І. Андрейцев, Г. І. Балюк, А. Г. Бобкова, О. А. Вівчаренко, А. П. Гетьман, В. І. Гордєєв, М. А. Дейнега, О. М. Дроваль, В. М. Єрмоленко, І. І. Каракаш, Н. Р. Кобецька, Т. О. Коваленко, М. В. Краснова, В. В. Костицький, П. Ф. Кулинич, О. В. Лозо, Н. Р. Малишева, А. М. Мірошніченко, В. В. Носік, Л. В. Ришкова, В. Д. Сидор, А. К. Соколова, Т. Є. Харитонова, Н. В. Фролова, Ю. С. Шемшученко, М. В. Шульга та ін.

Детально проаналізовано на рівні дисертаційного дослідження правову охорону водно-болотних угідь, що мають загальнодержавне та міжнародне значення, Н. В. Фроловою (кандидатська дисертація «Правова охорона водно-болотних угідь загальнодержавного та міжнародного значення»). При цьому дане дослідження спрямовано на визначення механізмів охорони лише щодо водно-болотних угідь, як складових елементів екомережі України. Частково елементи правового режиму боліт в системі земель водного фонду проаналізовано в дисертації О. М. Дроваль («Правовий режим земель водного фонду України»). Водночас, сьогодні в доктрині екологічного і земельного права України відсутні самостійні комплексні теоретичні дослідження правового режиму боліт. Наведені обставини підкреслюють актуальність вибраної проблематики, необхідність удосконалення правового регулювання у зазначеній сфері.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснено в рамках виконання планової теми науково-дослідної роботи кафедри трудового, екологічного та аграрного права Навчально-наукового юридичного інституту Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» «Вдосконалення правового регулювання земельних, аграрних та екологічних відносин в умовах адаптації до законодавства ЄС» (номер державної реєстрації 0110U003028).

Мета та завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження – комплексне розроблення теоретичних і практичних основ правового режиму боліт в Україні, формулювання пропозицій щодо вдосконалення екологічного і земельного законодавства України в частині правового регулювання відносин охорони та раціонального використання боліт.

Метою дослідження обумовлено необхідність вирішення таких завдань:

- дослідити генезу правового регулювання освоєння, використання та охорони боліт на українських землях, провести історичну періодизацію нормативно-правових засад у сфері освоєння, використання та охорони боліт;
- сформулювати юридичне визначення поняття «болото» та дефініцію поняття «природні ресурси боліт», виокремити їх види;
- узагальнено представити ознаки боліт та обґрунтувати розуміння боліт як комплексних об'єктів екологічного права;
- визначити поняття та встановити особливості і структуру правового режиму боліт в Україні;
- з'ясувати особливості, підстави, об'єктно-суб'єктний склад речових прав на болота за законодавством України;

- вивести особливості правового забезпечення загального та спеціального використання природних ресурсів боліт;
- дослідити правові основи інституційної та функціональної складової управління у сфері використання та охорони боліт;
- розкрити систему організаційно-правових заходів охорони боліт;
- встановити особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері використання та охорони боліт;
- розробити науково-обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін до нормативно-правових актів України, які визначають правовий режим боліт.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, у сфері раціонального використання, охорони, збереження, відновлення боліт в Україні.

Предмет дослідження – правовий режим боліт в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети дисертаційного дослідження використовувалися загальнофілософські, загальнонаукові та спеціально наукові методи дослідження, зокрема, діалектичний, аналізу та синтезу, формально-логічний, системно-структурний, прогностичний, конкретно-історичний, порівняльно-правовий, формально-юридичний.

Методологічне підґрунтя дисертаційного дослідження становить діалектичний метод пізнання явищ і процесів, застосування якого дало змогу дослідити суспільні відносини щодо використання та охорони боліт в їх єдності та взаємозв'язку з іншими природними об'єктами і явищами, проаналізувати динаміку розвитку законодавства у цій сфері. За допомогою формально-логічного методу дослідження проаналізовано норми чинного законодавства, які є правовою основою використання та охорони боліт; сформовано понятійно-категоріальний апарат дослідження. Системно-структурний метод використовувався для визначення місця боліт в системі об'єктів екологічного права. Застосування методу аналізу сприяло дослідженню видів природних ресурсів боліт; форм та різновидів їх використання; організаційно-правових заходів охорони. Метод синтезу дав змогу виокремити особливості правового режиму боліт в Україні, особливості прав на болота залежно від категорії земель, на яких вони розміщені; підстави застосування різних видів юридичної відповідальності. Для визначення етапів становлення та розвитку правового регулювання використання та охорони земель водного фонду в Україні використано конкретно-історичний метод пізнання. При підготовці конкретних пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України застосовано метод моделювання.

Зміст та особливості правових норм, що визначають порядок приналежності, використання, охорони боліт в Україні розкрито за допомогою формально-юридичного методу. Порівняльно-правовий метод використано для порівняльного аналізу правового режиму боліт України та інших держав, що дозволило виявити позитивний досвід правового регулювання в цій сфері.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації на основі всебічного аналізу загальнотеоретичних і спеціальних напрацювань правової науки України та зарубіжних держав, законодавства України, інших держав, міжнародних нормативно-правових актів, судової

практики вперше проведено комплексне дослідження правового режиму боліт в Україні.

Рівень наукової новизни отриманих результатів конкретизується в таких положеннях, висновках і пропозиціях, які виносяться на захист:

вперше:

– запропоновано виокремити чотири періоди становлення правового регулювання у сфері освоєння, використання та охорони боліт: перший – земельно-правовий (1019–1782 рр.); другий – природоресурсний (1782–1917 рр.); третій – природоресурсний і частково природоохоронний (1917–1990 рр.); четвертий – природоохоронний, екосистемний;

– виокремлено систему природних (специфічний гідрологічний режим, єдність природних компонентів, мінеральних ресурсів, насамперед, торфу, органічних речовин, елементів флори і фауни) і юридичних (власний особливий правовий режим) ознак боліт як комплексних об’єктів екологічного права;

– визначено поняття «природні ресурси боліт» (з урахуванням розуміння болота як природного комплексу) – це природні компоненти та природні властивості боліт як цілісних екосистем, які визначають цінність та функціональні можливості використання боліт загалом, а також, які можуть бути вилучені та споживатися (використовуватися) для потреб господарства і населення кожен, зокрема;

– представлено авторське розуміння правового режиму боліт як встановленого нормами екологічного, земельного, водного, надрового, лісового, флористичного і фауністичного законодавства порядку сталого використання та охорони боліт з метою їх збереження, підтримання в належному стані, відтворення для забезпечення ефективного виконання ними своїх функцій;

– запропоновано взаємопов’язану ієрархічну систему законодавчого регулювання охорони і використання боліт, яка має формуватися на таких рівнях: ландшафтне, середовищезахоронне законодавство; земельне законодавство; природоохоронне законодавство (законодавство щодо екологічної мережі); природоресурсне законодавство; спеціальне законодавство щодо використання і охорони боліт;

удосконалено:

– визначення поняття «болото» в частині розуміння його як цілісного природно-територіального комплексу, який виникає і розвивається в умовах постійного або періодичного достатку вологи і дефіциту кисню, характеризується уповільненим обміном речовин і, як правило, накопиченням торфу та об’єднує на певній земельній ділянці взаємопов’язані природні компоненти – води, торф, рослинність і тваринний світ;

– положення екологічного законодавства в частині регулювання правового режиму боліт, зокрема, пропозиція прийняття спеціального підзаконного нормативно-правового акту – Положення про охорону і використання боліт в Україні, в якому доцільно закріпити: основні категорії (поняття); принципи охорони та використання боліт; класифікацію, типи та категорії боліт; загальну систему прав і обов’язків фізичних і юридичних осіб

щодо охорони і використання боліт; систему речових прав на болота (право власності, користування і оренди, сервітутні права); право загального використання боліт; єдині вимоги до порядку спеціального використання та охорони боліт та їх окремих природних ресурсів; положення щодо управління в сфері використання і охорони боліт;

– підходи до розуміння особливостей, суб'єктів, підстав та змісту різновидів речових прав, зокрема об'єктно-суб'єктного складу права державної, комунальної та приватної власності на болота, постійного та тимчасового користування ними;

– систему вимог і заходів охорони боліт в частині доповнення законодавства приписами про встановлення навколо боліт водоохоронних зон, спрямованих на попередження їх забруднення, засмічення, знищення болотної рослинності, а також затвердження програми та порядку ренатуралізації, регенерації, реабілітації порушених болотних комплексів;

– положення інституту юридичної відповідальності за екологічні правопорушення в частині обґрунтування доцільності затвердження Методики визначення розмірів збитків, заподіяних державі внаслідок порушення вимог використання і охорони боліт, яка повинна врахувати специфіку боліт як самостійних природних об'єктів;

набули подальшого розвитку:

– класифікація природних ресурсів боліт в частині доповнення традиційного природоресурсного підходу природоохоронним аспектом і, відповідно, поділ їх на матеріальні (економічні (мінерально-сировинні), сільськогосподарські, енергетичні, оздоровчі) та нематеріальні, що забезпечують реалізацію ними кліматичних, гідрологічних, середовищотворюючих, науково-дослідних, рекреаційних, естетичних функцій;

– положення щодо сталого природокористування, а саме визначення поняття, принципів, завдань та змісту збалансованого (сталого) використання природних ресурсів боліт як такого, що спрямоване на забезпечення цільового, комплексного, раціонального використання, збереження та підвищення екологічної цінності, повноцінного та своєчасного відтворення й відновлення природних ресурсів боліт, запобігання завданню шкоди болотам та їх природним компонентам;

– специфіка змісту спеціальних функцій управління в галузі використання і охорони боліт та пропозиція закріплення їх у повноваженнях органів Міністерства екології та природних ресурсів України.

Практичне значення одержаних результатів визначається актуальністю вибраної теми, новизною положень і висновків. Викладені теоретичні положення, висновки, пропозиції і рекомендації можуть бути використані:

– у науково-дослідній сфері – для подальших досліджень актуальних проблем науки екологічного, природоресурсного та земельного права;

– у правотворчій діяльності – при розробленні нового та вдосконаленні чинного екологічного законодавства, яке визначає правовий режим боліт;

– у правозастосовчій практиці – як теоретичне підґрунтя для забезпечення ефективної реалізації норм екологічного законодавства, в судовій практиці та в процесі розроблення локальних підзаконних нормативно-правових актів та правозастосовчих документів;

– у навчальному процесі – при викладанні начальних дисциплін «Екологічне право України», «Природоресурсне право України», «Земельне право України», спецкурсів еколоґо-правового спрямування, написанні відповідних підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів, підготовці освітніх програм, навчальних планів для студентів закладів вищої освіти юридичного спрямування.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, в якому сформульовано авторський підхід щодо змісту правового режиму боліт в Україні. Викладені в дисертації наукові результати отримано здобувачем особисто. Усі наукові публікації за темою дисертації підготовлено без співавторства.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові результати дисертації доповідались на: щорічних Всеукраїнських науково-практичних конференціях молодих вчених та аспірантів «Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, 2013 р.; 2014 р.; 2015 р.); круглому столі «Актуальні проблеми екологічних, аграрних та земельних правовідносин: теоретико-методологічні й прикладні аспекти» (м. Харків, 2014 р.); Міжнародній науковій конференції «Právna veda a práx v treťom tisícročí» (м. Кошице, Словацька Республіка, 2015 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій 90-річчю від народження академіка В. З. Янчука «Сучасні тенденції та перспективи розвитку аграрного, земельного та екологічного права» (м. Київ, 2015 р.); круглих столах: «Екологічне право в системі міждисциплінарних зв'язків: методологічні засади»; «Теоретичні та практичні аспекти реалізації екологічного, земельного, аграрного права в умовах сталого розвитку України»; «Сучасний стан та перспективи розвитку екологічного, земельного й аграрного права в умовах євроінтеграції» (м. Харків, 2015 р.; 2016 р.; 2017 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображено в 16 наукових працях, з яких стаття у науковому фаховому виданні України, 5 статей у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, стаття у науковому виданні іншої держави, 9 тез наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій, вступу, двох розділів, які включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 240 сторінок. Список використаних джерел налічує 299 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету та завдання роботи, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами,

охарактеризовано об'єкт, предмет та методологічні основи дослідження, сформульовано наукову новизну одержаних результатів, висвітлено практичне значення та апробацію результатів дослідження, подано кількість публікацій.

Розділ 1 **«Законодавчі та науково-теоретичні основи правового режиму боліт в Україні»** складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Гене́за правового регулювання освоєння, використання та охорони боліт»* аналізується історія становлення правового регулювання боліт, що витікає із задоволення інтересів суспільства, пов'язаних з освоєнням і використанням корисних природних ресурсів боліт.

Самостійний інтерес до освоєння боліт проявився в кінці XVIII ст. і був пов'язаний з використанням торф'яних запасів боліт як джерела палива. Період кінця XVIII – початку XIX ст. характеризується правовим регулюванням діяльності у сфері пошуку, обліку, оцінки стану болотних торфовищ та вилучення торф'яних запасів, а також осушення боліт з метою розширення площ орних угідь. Радянський період законодавчого регулювання характеризувався продовженням врегулювання питань добування торфу та освоєння торфових боліт, які перейшли у виключну державну власність, а також розширенням меліоративних робіт.

Аналіз сучасних нормативно-правових актів України дає підстави вести мову про два основних напрями правового регулювання відносин у сфері охорони і використання боліт: перший пов'язаний з визначенням загального правового режиму територій боліт та правовим регулюванням використання їх природних ресурсів; другий – природоохоронний, пов'язаний з формуванням інституту екологічної мережі України.

На підставі проведеного аналізу виокремлюються періоди становлення правового регулювання у сфері освоєння, використання та охорони боліт, що розрізняються за змістом та цільовою спрямованістю.

Підрозділ 1.2 *«Поняття та особливості боліт та їх природних ресурсів як об'єктів екологічного права»* включає дослідження категорії боліт як елемента природних екосистем, різновиду природних об'єктів та об'єкта правового регулювання.

Аналіз категорії «болото» на підставі тлумачення нормативних приписів земельного, водного, природоохоронного законодавства та на підставі порівняння з категорією «водний об'єкт» привів до обґрунтованого висновку про неможливість віднесення боліт до водних об'єктів. З іншої сторони, віднесення територій боліт до земель водного фонду вказує на специфіку правового режиму відповідних земельних ділянок, а не на розуміння болота як земельної ділянки.

В підрозділі обґрунтовано розуміння болота як комплексного природного об'єкту, що характеризуються такими спеціальними ознаками: нероздільність природних елементів; багатофункціональне призначення; особливості природного утворення та розміщення; поєднання природноресурсового та природоохоронного характеру регулювання. Визначення болота як об'єкта екологічного права об'єднує дві групи ознак: природні і юридичні.

Представлено диференційовані правові характеристики окремих природних ресурсів боліт: земельних ресурсів; корисних копалин; природних рослинних ресурсів; лісових ресурсів; водних ресурсів; мисливських тварин. Доведено необхідність розмежування матеріальних і нематеріальних ресурсів боліт, а також взаємопов'язаність та взаємозалежність всіх природних компонентів, що формують болото як цілісний природний комплекс.

В підрозділі 1.3 *«Поняття, особливості та структура правового режиму боліт в Україні»* представлено розуміння правового режиму боліт, визначення його структури, особливостей.

Дефініцію правового режиму боліт сформульовано, виходячи з традиційних підходів, через категорію «порядок».

Враховуючи загальні законодавчі положення водного і земельного законодавства, яким болота віднесено до категорії земель водного фонду, в роботі представлено аналіз складу земель водного фонду, їх основного цільового призначення, та співвідношення з функціональним призначенням боліт. Системний аналіз норм екологічного і земельного законодавства показав, що болота можуть входити в склад земель різних категорій: земель лісогосподарського призначення, земель сільськогосподарського призначення, земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення. Правовий режим боліт також ускладнений нормативними положеннями щодо їх використання, наприклад, як родовищ торфу, мисливських угідь, середовищ існування об'єктів рослинного та тваринного світу.

Аргументовано, що правовий режим боліт, по-перше, повинен враховувати особливості відповідного об'єкта екологічного права; по-друге, бути підпорядкований єдиній меті (збереження, відновлення, стале використання боліт); по-третє, реалізовуватися в рамках уніфікованої системи нормативно-правових приписів; по-четверте, поєднувати правові засоби регулювання як щодо всіх боліт як самостійної групи об'єктів, так і відображати специфіку окремих категорій болотних систем.

У підрозділі представлено пропозиції щодо встановлення ієрархічної системи та співвідношення законодавчого регулювання правового режиму боліт в Україні.

Розділ 2 **«Характеристика змісту правового режиму боліт в Україні»** охоплює п'ять підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Види прав на болота»* проаналізовано такі види прав на болота: право власності; право постійного користування; сервітутні права.

Право власності на болота може виступати у таких формах:

1. Право власності Українського народу щодо боліт, які мають статус водно-болотних угідь міжнародного значення, і знаходяться в межах природних і біосферних заповідників, національних природних парків.

2. Право державної і комунальної власності щодо боліт, які входять до складу земель водного фонду, земель лісогосподарського призначення, земель сільськогосподарського призначення.

3. Право приватної власності щодо боліт, які входять до складу земель лісогосподарського призначення і земель сільськогосподарського призначення.

Права на чуже майно у відносинах володіння болотами представлено правом користування (насамперед, постійного) та правом земельного сервітуту. Аналіз відповідних норм Земельного кодексу України дав підстави для висновку, що об'єктивних можливостей здійснення постійного користування болотами на землях водного фонду немає, оскільки воно обмежене цільовим призначення категорії земель водного фонду. Таке цільове призначення пов'язане, насамперед, із забезпеченням використання водних об'єктів, до яких болота не належать. Земельне, лісове, мисливське законодавство регулює також порядок тимчасового користування болотами для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних, освітньо-виховних цілей, проведення науково-дослідних робіт, заготівлі другорядних лісових матеріалів та побічних лісокористувань, а також для потреб мисливського господарства.

Підрозділ 2.2 *«Особливості та види права використання природних ресурсів боліт»* містить дослідження права загального і спеціального природо-користування на території боліт.

Зроблено висновок, що правові приписи окремих актів екологічного законодавства не забезпечують єдиного регулювання загального природо-користування на територіях боліт як цілісних екосистем. Уніфіковані системні положення щодо загального користування болотами повинні знайти своє закріплення в прийнятому Положенні про охорону і використання боліт в Україні. Його приписи мають визначати перелік видів загального природо-користування на території боліт, умови його реалізації, обмеження, зобов'язання користувачів щодо дотримання природоохоронних вимог.

Зважаючи, що болото є комплексним природним об'єктом, а правове регулювання будується за природоресурсним принципом, виділено такі види спеціального використання боліт: використання боліт для розроблення родовищ торфу, водокористування на території боліт, використання лісових ресурсів боліт, використання болотної рослинності та фауни.

Виведено систему принципів інституту використання природних ресурсів боліт. Сформульовано тезу, що збалансоване (стале) використання природних ресурсів боліт в Україні поєднує комплексне, раціональне використання природних ресурсів боліт для задоволення потреб громадян та юридичних осіб; екологічно безпечне використання природних ресурсів боліт; раціональну, економічно й соціально обґрунтовану охорону природних ресурсів боліт; повноцінне та своєчасне відтворення й відновлення природних ресурсів боліт з одночасним запровадженням альтернативних шляхів заміни використання невідновних природних ресурсів боліт.

Підрозділ 2.3 *«Державне управління в галузі використання та охорони боліт»* відведено характеристики інституційного та функціонального механізму державного управління в галузі використання та охорони боліт.

Аналіз Положень, якими визначений статус центральних органів виконавчої влади (Міністерства екології та природних ресурсів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби

України з питань геодезії, картографії та кадастру, Державного агентства водних ресурсів України, Державного агентства лісових ресурсів України, Державної екологічної інспекції України) привів до висновку про відсутність спеціальних повноважень відповідних органів, спрямованих на управління таким комплексним об'єктом як болота. Відповідно, встановлено необхідність чіткого визначення компетенції Міністерства екології та природних ресурсів України та Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру в сфері використання і охорони боліт.

Систематизовано принципи, на яких повинного ґрунтуватися управління щодо боліт: інтегрованості; координації; пріоритетності і врахування результатів наукових досліджень; заінтересованості і відповідальності землевласників і землекористувачів тощо.

При дослідженні функціональної складової організаційно-правового механізму охорони і раціонального використання боліт основну увагу присвячено інформаційно-обліковим функціям: облік (інвентаризація) боліт, ведення кадастру болотних систем, формування паспорта болота, спостереження (моніторинг) стану боліт тощо. Сьогодні такі функції реалізуються в рамках загальних чи пооб'єктних функцій екологічного управління (моніторингу довкілля, ведення паспорта водно-болотного угіддя міжнародного значення, агрохімічної паспортизації ґрунтів тощо) або ж взагалі в процесі природничих прикладних наукових досліджень поза межами правового регулювання. Водночас, спеціальне правове регулювання відповідних функцій управління з врахуванням специфіки та самостійного значення боліт є сьогодні вкрай необхідним і має бути закріплене в Положенні про охорону і використання боліт в Україні.

В підрозділі 2.4 *«Організаційно-правові заходи охорони боліт»* здійснено класифікацію заходів охорони боліт. Виокремлено дві групи заходів правової охорони боліт: заходи, які спрямовані на охорону боліт як цілісних природних комплексів, та заходи, які забезпечують охорону окремих природних ресурсів в межах цих угідь.

Сформульовано базисну тезу, що основна увага повинна приділятися заходам комплексної охорони. До них пропонується віднести: 1) заходи щодо забезпечення раціонального використання боліт; 2) заходи щодо відтворення або відновлення природного стану боліт, порушеного внаслідок забруднення чи псування; 3) заходи щодо запобігання шкідливому впливу техногенних та природних факторів на стан боліт; 4) заходи щодо запобігання негативного впливу господарської діяльності на болотах. За характером заходів правової охорони боліт виділено: 1) заходи попереджувального характеру; 2) заходи відновлювального характеру; 3) контрольно-обмежувальні заходи; 4) заходи стимулювання; 5) заходи юридичної відповідальності.

В підрозділі 2.5 *«Юридична відповідальність за порушення вимог охорони і використання боліт»* міститься характеристика юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері охорони та використання боліт в Україні, під якою пропонується розуміти різновид юридичної відповідальності, що застосовується до фізичних і юридичних осіб, які порушили чинне

законодавство України у сфері раціонального використання, відтворення й охорони боліт та полягає у вжитті заходів державно-владного характеру компетентними державними органами у встановленому законом порядку, які виражаються в обов'язку виконувати певні приписи і нести покарання за наслідки своїх неправомірних дій.

Специфіка юридичної відповідальності пов'язана з особливою підставою – порушенням встановлених законодавством приписів щодо використання, відтворення й охорони боліт; комплексним характером як правового регулювання, так і самого об'єкту посягання; відсутністю в чинному законодавстві України спеціальних видів правопорушень та норм, які б закріплювали відповідальність за посягання на болотні угіддя.

В роботі обґрунтовано пропозиції доповнення чинних нормативно-правових актів та прийняття нових в частині правопорушень у сфері охорони і використання боліт за відповідних заходів примусу.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні проведено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні особливостей, структури та змісту правового режиму боліт як самостійного комплексного об'єкта екологічного права. Виходячи зі змісту викладених у дисертації теоретичних положень, результатів дослідження сучасних наукових доробок, а також аналізу нормативно-правових актів України і практики їх реалізації, сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій, які мають теоретичне і практичне значення.

1. У процесі аналізу становлення і розвитку правового регулювання боліт в Україні виокремлено чотири періоди становлення правового регулювання у сфері освоєння, використання та охорони боліт: перший – земельно-правовий (1019–1782 рр.); другий – природоресурсний (1782–1917 рр.); третій – природоресурсний і частково природоохоронний (1917–1990 рр.); четвертий – природоохоронний, екосистемний.

2. Об'єктивні природні ознаки боліт визначаються їх походженням і структурою та полягають в єдності природних компонентів, мінеральних ресурсів (насамперед, торфу), органічних речовин, елементів флори і фауни, які формуються на територіях з певним кліматичним режимом. Правова, юридична ознака боліт як об'єкта екологічного права характеризується вставленням окремого, самостійного правового режиму їх використання і охорони. Болото – це цілісний природно-територіальний комплекс, який виникає і розвивається в умовах постійного або періодичного достатку вологи і дефіциту кисню, характеризується уповільненим обміном речовин і, як правило, накопиченням торфу та об'єднує на певній земельній ділянці взаємопов'язані природні компоненти – води, торф, рослинність і тваринний світ.

3. Природні ресурси боліт – це природні компоненти та природні властивості боліт як цілісних екосистем, які визначають цінність та

функціональні можливості використання боліт загалом, а також які можуть бути вилучені та споживатися (використовуватися) для потреб господарства і населення кожен зокрема. З урахуванням диференційованого, природо-ресурсного підходу до класифікації природних ресурсів, природними ресурсами боліт є: земельні ресурси, корисні копалини (торф, лікувальні грязі), природні рослинні ресурси, лісові ресурси, водні ресурси, мисливські тварини. Природні ресурси боліт можуть також бути класифіковані на матеріальні (економічні (мінерально-сировинні), сільськогосподарські, енергетичні, оздоровчі) та нематеріальні, що забезпечують реалізацію ними кліматичних, гідрологічних, середовищеутворюючих, науково-дослідних, рекреаційних, естетичних функцій.

4. Правовий режим боліт – це встановлений нормами екологічного, земельного, водного, надрового, лісового, флористичного і фауністичного законодавства порядок сталого використання та охорони боліт з метою їх збереження, підтримання в належному стані, відтворення для забезпечення ефективного виконання ними своїх функцій. Правовий режим боліт включає порядок використання боліт (право власності, право користування, використання природних ресурсів боліт); порядок здійснення управління болотними угіддями; порядок охорони боліт та встановлення юридичної відповідальності за порушення законодавства щодо охорони та використання боліт. Диференціація правового режиму боліт залежить від їх екологічного та господарського значення, зокрема, встановлення спеціальних правових режимів щодо боліт, які є складовими екологічної мережі України; торфових боліт, які придатні, насамперед, для розроблення родовищ торфу; боліт, що входять в склад категорії сільськогосподарських земель та використовуються в сільському господарстві та для інших видів господарської діяльності (лісогосподарської, ведення мисливського господарства тощо)

5. Система законодавчого регулювання охорони і використання боліт повинна будуватися на таких рівнях регулювання: ландшафтне, середовище-охоронне законодавство, в якому варто прописати поняття боліт як самостійних об'єктів еколого-правового регулювання, різновиду ландшафтів, загальні підходи до територіального планування, устрою, обліку, моніторингу їх стану, базові положення щодо використання, збереження, відновлення, охорони; земельне законодавство, яке має відображати загальний правовий режим прав (права власності, права користування, обмежених речових права) на території (земельні ділянки), на яких розміщені болота; природоохоронне законодавство (законодавство щодо екологічної мережі), яке покликане визначити посилений режим охорони боліт, що віднесені до водно-болотних угідь, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів; природоресурсне законодавство, яке встановлює порядок раціонального, збалансованого використання окремих природних ресурсів боліт. Спеціальне комплексне нормативно-правове регулювання боліт зумовлює необхідність затвердження постановою Кабінету Міністрів України Положення про охорону і використання боліт в Україні. В роботі обґрунтовано доцільність прийняття такого положення та пропозиції до його змісту.

6. Болото може бути об'єктом речових прав, але лише за умови врахування його специфіки та здійснення правового регулювання спеціальними нормами природоресурсного законодавства. Сьогодні в законодавстві України відсутнє комплексне регулювання боліт як самостійних природних об'єктів, що зумовлює відсутність уніфікованих положень щодо встановлення речових прав на цей об'єкт. Окремі права на болота (право власності, право користування) визначаються нормами земельного та лісового законодавства. При цьому, цільовий характер та суб'єктний склад права постійного користування землями водного фонду не дає можливості поширення цього права на землі водного фонду, зайняті болотами.

7. Право використання природних ресурсів боліт – комплексний інститут права природокористування, який охоплює визначені природоресурсним законодавством різновиди загального і спеціального природокористування щодо тих чи інших природних ресурсів, які виступають складовими болота як комплексного природного об'єкта. Основними різновидами спеціального використання боліт виступають геологічне вивчення та розроблення родовищ торфу і лікувальних грязей; використання водних ресурсів боліт, зокрема і для забору води; заготівля деревини (за виключенням рубок головного користування), заготівля другорядних лісових матеріалів та побічні лісокористування; використання рослинних ресурсів на болотах, розміщених на землях водного фонду чи сільськогосподарського призначення; мисливство на територіях боліт, що включені в склад мисливських угідь.

8. Державне управління в галузі використання та охорони боліт можна розглядати як діяльність уповноважених органів державної влади та органів місцевого самоврядування, яка ґрунтується на нормах Конституції України та чинного законодавства України, спрямовану на забезпечення раціонального використання болота як цілісного природно-територіального комплексу, захист його від надмірного антропогенного впливу, забруднення відходами, необґрунтованого осушування тощо. Спеціальні функції управління в галузі використання і охорони боліт (ведення кадастру, моніторинг, паспортизація, дозвільна діяльність, державний контроль) повинні бути закріплені в повноваженнях органів Міністерства екології та природних ресурсів України, а порядок їх здійснення врегульований законодавством.

9. Охорона боліт включає систему правових, економічних, організаційних, технологічних та інших заходів, спрямованих на забезпечення раціонального використання цілісного природно-територіального комплексу, який складається із земельної ділянки та взаємопов'язаних з нею природних компонентів – води, торфу і притаманних їм флори та фауни; захисту його від надмірного антропогенного впливу; захисту від забруднення побутовими та іншими відходами, сміттям, нафтовими, хімічними та іншими забруднюючими речовинами; захисту від необґрунтованого осушування тощо. Пропонується закріпити в законодавстві України положення про встановлення навколо боліт водоохоронних зон, а також вимог і порядку ренатуралізації, регенерації, реабілітації порушених болотних комплексів.

10. Відсутність у чинному законодавстві України спеціальних приписів щодо застосування традиційних видів юридичної відповідальності за порушення правового режиму боліт (за винятком боліт в складі територій та об'єктів природно-заповідного фонду) впливає на ефективність охорони і збереження боліт. Актуальним сьогодні є розроблення та затвердження Методики визначення розмірів збитків, заподіяних державі внаслідок порушення вимог використання і охорони боліт, яка повинна врахувати специфіку боліт як самостійних природних об'єктів та особливості порушень їх правового режиму.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Стаття у науковому фаховому виданні України

1. Жидан О. С. Види прав на болота в Україні. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2015. Вип. 37. С. 207–217.

Статі у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних:

2. Жидан О. С. Поняття та особливості боліт як об'єкта екологічного права. *Право і суспільство*. 2014. № 2. С. 103–109.

3. Жидан О. С. Етапи правового регулювання використання боліт в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 72. С. 280–286.

4. Жидан О. С. Правова охорона боліт в Україні. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 4. С. 193–196. Режим доступу до статті: <http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/55>.

5. Жидан О. С. Юридична відповідальність за порушення законодавства у сфері охорони та використання боліт в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. Т. 2. С. 15–54.

6. Жидан О. С. Природні ресурси боліт в системі об'єктів еколого-правового регулювання. *Науковий вісник Херсонського національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Вип. 6. Т. 2. С. 7–10.

Стаття у науковому виданні іншої держави

7. Жидан О. С. Особливості та види використання природних ресурсів боліт в Україні. *National Law Journal: Theory and Practice*. 2015. № 2/2 (12). С. 104–108.

Тези наукових доповідей:

8. Жидан О. С. Болото як об'єкт екологічного права. Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина: Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених та аспірантів, м. Івано-Франківськ, 26 квітня 2013 року: тези доповіді. Івано-Франківськ, 2013. С. 119–122.

9. Жидан О. С. Особливості правового режиму боліт в Україні. Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і

громадянина: Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених та аспірантів, м. Івано-Франківськ, 16 травня 2014 року: тези доповіді. Івано-Франківськ, 2014. С. 103–105.

10. Жидан О. С. Види водокористування на території боліт. Актуальні проблеми екологічних, аграрних та земельних правовідносин: теоретико-методологічні й прикладні аспекти: круглий стіл, м. Харків, 5 грудня 2014 року: тези доповіді. Х., 2014. С. 243–245.

11. Жидан О. С. Особливості правової охорони природних болотних комплексів в системі збереження біорізноманіття. *Právna veda a prax v treťom tisícročí: medzinárodnej vedeckej konferencie*, Košice, 27–28 február 2015. Košice, 2015. С. 65–67.

12. Жидан О. С. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства щодо охорони та використання боліт в Україні. Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина: Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених та аспірантів, присвячена 75-річчю Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, 15 травня 2015 року: тези доповіді. Івано-Франківськ, 2015. С. 70–72.

13. Жидан О. С. Функції державного управління в забезпеченні охорони боліт в Україні. Сучасні тенденції та перспективи розвитку аграрного, земельного та екологічного права: Всеукраїнська науково-практична конференція, присвячена 90-річчю від народження академіка В. З. Янчука, м. Київ, 22–23 травня 2015 року: тези доповіді. К., 2015. С. 277–280.

14. Жидан О. С. Особливості правового режиму боліт в Україні. Екологічне право в системі міждисциплінарних зв'язків: методологічні засади: круглий стіл, м. Харків, 4 грудня 2015 року: тези доповіді. Х., 2015. С. 222–224.

15. Жидан О. С. Забезпечення збалансованого використання природних ресурсів боліт в Україні. Теоретичні та практичні аспекти реалізації екологічного, земельного, аграрного права в умовах сталого розвитку України: круглий стіл, м. Харків, 2 грудня 2016 року: тези доповіді. Х., 2016. С. 268–270.

16. Жидан О. С. Управління в галузі використання та охорони боліт в Україні. Сучасний стан та перспективи розвитку екологічного, земельного й аграрного права в умовах євроінтеграції: круглий стіл, м. Харків, 8 грудня 2017 року: тези доповіді. Х., 2017. С. 274–276.

АНОТАЦІЯ

Жидан О. С. Правовий режим боліт в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ. 2019.

У дисертаційному дослідженні проведено комплексне дослідження правового режиму боліт в Україні. Запропоновано авторське визначення понять «правовий режим боліт», «природні ресурси боліт» та «правова охорона боліт».

Розглянуто правові основи використання боліт, зокрема, права власності, оренди та постійного користування болотами. Досліджено організаційно-правові заходи охорони боліт. Розкрито особливості державного управління в галузі використання та охорони боліт та притягнення до юридичної відповідальності за порушення їх правового режиму.

У результаті дослідження сформульовано власні наукові висновки, рекомендації та пропозиції щодо удосконалення законодавства у сферах використання, відтворення і охорони боліт.

Виділено взаємопов'язану ієрархічну систему законодавчого регулювання цієї сфери, яка має формуватися на таких рівнях: ландшафтне, середовищезахоронне законодавство; земельне законодавство; природоохоронне законодавство (законодавство щодо екологічної мережі); природоресурсне законодавство; спеціальне законодавство щодо використання і охорони боліт. Доведено необхідність розроблення та прийняття: 1) Положення про охорону і використання боліт в Україні; 2) Методики визначення розмірів збитків, заподіяних державі внаслідок порушення вимог використання і охорони боліт, яка повинна врахувати специфіку боліт як самостійних природних об'єктів та особливості порушень їх правового режиму.

Ключові слова: болото, правовий режим боліт, природні ресурси боліт, охорона боліт, використання боліт, права на болота, використання природних ресурсів боліт.

АННОТАЦИЯ

Жидан О. С. Правовой режим болот в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06 «Земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право». Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины. Киев. 2019.

В диссертации проведено комплексное исследование правового режима болот в Украине. Предложено авторское определение понятий «правовой режим болот», «природные ресурсы болот» и «правовая охрана болот».

В работе проанализированы и выделены основные периоды становления правового регулирования в сфере освоения, использования и охраны болот: первый – земельно-правовой (1019–1782 гг.); второй – природоресурсный (1782–1917 гг.); третий – природоресурсный и частично природоохранный (1917–1990 гг.); четвертый – природоохранный, экосистемный.

Аргументируется, что особенностями болот как комплексных объектов экологического права являются их характерные признаки: природные (специфический гидрологический режим, единство природных компонентов, минеральных ресурсов, прежде всего, торфа, органических веществ, элементов флоры и фауны) и юридические (собственный особый правовой режим).

Определено, что болото – это целостный природно-территориальный комплекс, который возникает и развивается в условиях постоянного или периодического состояния влаги и дефицита кислорода, характеризуется замедленным обменом веществ и, как правило, накоплением торфа и объединяет на определенном земельном участке взаимосвязанные природные компоненты – воду, торф, флору и фауну.

Рассмотрены такие виды прав на болота: право собственности, право постоянного пользования, сервитутные права.

Определено, что право собственности на болота может выступать в следующих формах:

1. Право собственности Украинского народа на болота, имеющие статус водно-болотных угодий международного значения и находящихся в пределах естественных и биосферных заповедников, национальных природных парков.

2. Право государственной и коммунальной собственности на болота, которые входят в состав земель водного фонда, земель лесного фонда, земель сельскохозяйственного назначения.

3. Право частной собственности на болота, которые входят в состав земель лесного фонда и земель сельскохозяйственного назначения.

В диссертации доказано существование такого правового института как использование болот, под которым подразумевается совокупность правовых норм, регламентирующих специфический вид отношений, возникающих в процессе изъятия, эксплуатации природных ресурсов – составляющих элементов болот, а также болот как природных экосистем с целью удовлетворения материальных, хозяйственных, оздоровительных, научно-исследовательских и иных потребностей и интересов человека и общества.

В диссертационном исследовании утверждается, что право использования болот и их природных ресурсов базируется на следующих принципах: сбалансированного использования природных ресурсов болот, комплексного использования болот, целевого использования болот.

Исследовано организационно-правовые меры охраны болот. Разработаны предложения по классификации мер правовой охраны болот, которые делятся на: 1) меры, направленные на охрану самих болот как целостных природных комплексов; 2) меры, обеспечивающие охрану отдельных природных ресурсов в пределах болотных угодий.

Определено, что государственное управление в области использования и охраны болот можно рассматривать как деятельность уполномоченных органов государственной власти и органов местного самоуправления, основанной на нормах Конституции Украины и действующего законодательства Украины, направленного на обеспечение рационального использования болота как целостного природно-территориального комплекса, защиту его от чрезмерного антропогенного воздействия, загрязнения отходами, необоснованного осушения и тому подобное.

Сформулировано понятие юридической ответственности за нарушение законодательства в сфере охраны и использования болот в Украине как разновидности юридической ответственности, которое применяется к

физическим и юридическим лицам, нарушившим действующее законодательство Украины в сфере рационального использования, воспроизводства и охраны болот и заключается в принятии мер государственно-властного характера компетентными государственными органами в установленном законом порядке, которые выражаются в обязанности выполнять определенные предписания и нести наказание за последствия своих неправомерных действий.

В результате исследования сформулированы собственные научные выводы, рекомендации и предложения по совершенствованию законодательства в сферах использования, воспроизводства и охраны болот.

Выделено взаимосвязанную иерархическую систему законодательного регулирования этой сферы, которая должна формироваться на таких уровнях: ландшафтное, средозащитное законодательство; земельное законодательство; природоохранное законодательство (законодательство об экологической сети); природоресурсное законодательство; специальное законодательство по использованию и охране болот. Доказана необходимость разработки и принятия: 1) Положения об охране и использовании болот в Украине; 2) Методики определения размеров убытков, причиненных государству вследствие нарушения требований использования и охраны болот, которая должна учесть специфику болот, как самостоятельных природных объектов и особенности нарушений их правового режима.

Ключевые слова: болото, правовой режим болот, природные ресурсы болот, охрана болот, использования болот, права на болота, использование природных ресурсов болот.

ANNOTATION

Zhydan O. S. Legal Regime of Swamps in Ukraine. – The Manuscript.

The thesis for the degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.06 «Land Law; Agrarian Law; Environmental Law; Natural Resources Law». National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Kyiv. 2019.

In the dissertation research the complex study of the legal regime of swamps in Ukraine has been carried out. Author's definition of concepts «legal regime of marshes», «natural resources of swamps» and «legal protection of marshes» is offered.

The main periods of the formation of legal regulation in the field of development, use and protection of swamps are analyzed and singled out: the first is land law (1019–1782 years), the second – nature reserve (1782–1917 years), the third – nature reserve and partly nature conservation (1917–1990), the fourth – nature protection, ecosystem.

It is argued that peculiarities of mires as complex objects of ecological law are their characteristic features: natural (specific hydrological regime, unity of natural components, mineral resources, first of all, peat, organic substances, elements of flora and fauna) and legal (own special legal regime). The author concludes that the swamp can be defined as a holistic natural-territorial complex, which arises and

develops in conditions of constant or periodic abundance of moisture and oxygen deficit, is characterized by inhibited metabolism of substances and, as a rule, accumulation of peat and unites on a certain land interactions the natural components are water, peat, flora and fauna.

The legal basis for the use of marshes, in particular, property rights, lease and permanent use of marshes, is considered. Investigated organizational and legal measures to protect swamps. The peculiarities of public administration in the field of the use and protection of swamps and bringing to legal responsibility for violation of their legal regime are revealed.

As a result of the study, the authors formulated their own scientific conclusions, recommendations and proposals for improving legislation in the areas of use, reproduction and protection of swamps.

The interrelated hierarchical system of legislative regulation of this sphere, which should be formed at the following levels: landscape, environment protection legislation; land legislation; environmental legislation (legislation on the ecological network); natural resources legislation; special legislation on the use and protection of mires. The necessity of development and adoption is proved: 1) Provisions on the protection and use of marshes in Ukraine; 2) Methods for determining the amount of damage caused to the state as a result of violation of the requirements for the use and protection of mires, which should take into account the specificity of mires as independent natural objects and the features of violations of their legal regime.

Key words: swamp, legal regime of swamps, natural resources of swamps, protection of swamps, use of swamps, rights to swamps, use of natural resources of swamps.

Підписано до друку 20.03.19
Ум. друк. арк. 0,9
Наклад 100 прим.

Формат 60x84\16
Обл.-вид.арк. 0,9
Зам. № 190218

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі НУБіП України
вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041
тел.: 527-81-55

